

Show Me The Money!

Om barn och ungas rätt till scenkonst och gemenskap

Malin Axelsson

Alla barn har rätt till kultur. Detta är reglerat i barnkonventionen som Sverige sedan 1990-talet har förbundit sig att följa. Ändå fullföljer vissa barn i Sverige idag en hel skolgång utan att ha sett en enda teaterföreställning. Varför är det så? Och varför ska vi alls bry oss om det?

Skolans roll

En förutsättning för att ge alla barn i Sverige rätt till scenkonst är ett utvecklat samarbete med skolan, som är den främsta distributionskanalen för scenkonst för barn och unga. Under det decennium som ung scen/öst nu har existerat har vi sett att det har blivit allt svårare att nå och få kontakt med skolor och lärare. De svarar inte i telefon när vi ringer. De har inte tid att prata om de trots allt svarar. De har inte tid att gå på teater med sina elever. Samma problematik finns på andra teatrar i Sverige. Varför?

Jag gick i skolan på 1980-talet. Den största förändringen av svenska skolsystemet sedan dess är att kommunerna har tagit över ansvaret för skolan från staten och att skolan idag styrs av centralt uppställda mål och resultat. Den nya läroplanen som trädde i kraft 2011 innehåller övergripande mål och riktlinjer och kursplaner med särskilda föreskrifter om kunskapskrav. Det är lärarna, föräldrarna och eleverna som genom att mäta, administrera och kontrollera ska se till att dessa mål uppfylls. Det är hårda fakta och provresultat som räknas och det som inte kan mätas, t.ex. fantasi, förmåga att diskutera och berätta, konstnärlighet, allt sådant som räknas i scenkonstvärlden, faller utanför det nya betygssystemet. I gymnasiereformen 2011 slopades musik, bild och drama som obligatoriska ämnen. Musiksalar töms på instrument. Bildsalar stängs igen.

I den här nya skolan lär sig alltså eleverna mindre om konst, många estetlärare har fått gå p.g.a. arbetsbrist, och lärarna som är kvar har inte mycket tid över för att tänka på konst. De mäter, administrerar och kontrollerar istället att alla de noga reglerade målen uppfylls. Deras arbetsbörda har ökat. För inte längesedan satt jag med en svenskalärare i ett lärarrum i Östergötland och lyssnade på hans historia. Han kom ut från lärarhögskolan för 10 år sedan, ungefär samtidigt som ung scen/öst startade sin verksamhet, och år för år har hans arbetsvardag blivit allt mer stressig och full av administration. Det har blivit färre lärare på större grupper och mycket av hans tid går till att utvärdera, fylla i och följa upp. "Jag sitter framför en dator hela dagarna."

Skapande skola då, den stora satsningen på "den professionella kulturverksamheten"? I senaste rapporten om Skapande skola från KUR ser vi att pengarna i hög utsträckning går till det som efter årtal av nedskärningar på skolan nu saknas: pedagogiska resurser. Estetlärare, museipedagoger, danspedagoger, filmpedagoger, konstpedagoger, danspedagoger, musikpedagoger och dramapedagoger toppar statistiken bland medverkande utövare i Skapande skola.

Skolans kris, som det har skrivits mycket om de senaste åren och som ung scen/öst arbetar mitt i, gjorde vi en pjäs om på ung scen/öst 2011, *Ännu mer om alla vi MVG- och ADHD-barn i Bullerbyn*. Vi debatterar skolan, befinner oss i skolan och låter relationen till skolan präglad allt vi gör. Skolor, lärare och elever är inblandade i det mesta på ung scen/öst. 2012 sökte vi och fick stöd för andra året i rad från Kulturrådet för projektet

ung scen/akademi som framför allt arbetar med relationen till skolan. Vi bjuder in våra trötta lärare i Östergötland till mingel med mousserande vin. Det behöver de verkligen. Vi pratar med dem. Lyssnar till dem. Åker ut till dem. Möter elever i klassrum. Försöker förstå skolans värld och bjuda in lärare att lära sig allt om vår värld. Om och när de har tid.

Geografisk diskriminering och klassrasism

Men det finns fler strukturella problem. Det handlar också om att barn får olika mycket scenkonst och av olika kvalitet beroende på var de bor. På vissa skolor och orter där det saknas engagerade lärare och tjänstemän får de t.ex. inte mycket alls. Det finns svarta fläckar på kartan som vi jagar med vårt projekt ung scen/akademi, som i själva verket är en enda person, projektledaren Jenny Sandström. Men fördelningen av konst ska ju inte hänga på en projektledare eller enstaka eldsjälar ute på skolor. Det saknas fullt fungerande strukturer för distributionen av scenkonst, och så ser det inte ut bara i Östergötland utan i många län runt om i landet.

Dessutom har vi problemet att en viss publik alltid prioriteras, det som Anna Lund på Linnéuniversitetet har forskat och skrivit om i sin avhandling *Mellan scen och salong*. Lund visar på hur både teatrar och skolor prioriterar en viss sorts publik, helst estetikerna (de som nu finns kvar) i andra hand studieförberedande program, och i sista hand yrkesförberedande program med en majoritet killar som elever, de "stökiga" arbetarklasskillarna. Detta är naturligtvis inga medvetna och uttalade val, utan något som bara sker. Anna Lund kallar det för klassrasism.

På grund av bristande tid och resurser görs ingenting åt orättvisorna, allt fortsätter som vanligt trots prat om barnperspektiv och vikten av kultur för barn och unga. Det finns en stor politisk blindhet för detta men också ett stort mått av självgodhet inne på många teatrar. Scenkonstmänniskor tänker att de är så radikala. Det är de inte alls. Scenkonsten är till största delen fortfarande ett vitt medelklassterritorium som berättar historier om en vit medelklass för en vit medelklass.

Kulturpolitiken, centralt och regionalt, måste satsa mer på scenkonst för barn och unga. Jag vill inte bara höra politiker tala om vikten av kultur för barn och unga... *show me the money!* Men vi behöver också en annan skolpolitik. Om politiker inte jobbar från två fronter i nära dialog med scenkonst och skola kommer vissa barn, framför allt barn ur arbetarklassen, till stor del invandrade barn, att fortsätta uteslutas. Vissa barn i Sverige fullföljer idag en hel skolgång utan att ha sett en enda teaterföreställning.

Communitas och delaktighet

Vad spelar det för roll då? Är scenkonst verkligen viktigt? Jag menar att vi kan finna gemenskap på teatern. Det låter sentimentalt men i brist på mätbara resultat och vetenskapliga utvärderingar tar jag denna sentimentala risk: Scenkonst upprättar stundtals vad teatervetaren Jill Dolan kallar *communitas*, samhörighet, stunder när vi är enade i vår sårbarhet. Det finns potentiell tröst där, vi kan finna hopp på teatern. Jag menar att alla har rätt att åtminstone erbjudas en chans att vara en del i den gemenskapen. Den ska knappast vara förbehållen en utvald skara vita medelklassbarn.

Just detta *communitas* är något som vi undersöker på ung scen/öst i ett stort tematiskt upplagt interaktivt projekt 2012/2013. Vi tror att vi kan göra scenkonst som inte bara beskriver förtryck utan ställer fram alternativ. Scenkonst som inte gestaltar "som om", utan "tänk om", bortom socialrealismens svarta samtidsskildringar. Sci-fi, lek och surrealismens drömvärldar är sådant som vi sysselsätter oss med. Och vi laborerar med det omtalade begreppet delaktighet men i en tradition som inte utgår från

Kulturutredningen 2009 och politiska direktiv utan den i Sverige mer eller mindre bortglömda historien av happenings, interaktivitet och konstaktivism, neodadaism. Vi är också inspirerade av levande rollspel/lajv. Att bli tittad på är vanligtvis så viktigt på teatern men inte i vår föreställning. Vi vill skapa samarbete mellan skådespelare och publik, gemensamt flow, känslan av att "vi blev ett vi tillsammans".

Delaktighet är ett vagt begrepp. Barnforskaren Anne-Li Lindgren på Tema Barn på Linköpings Universitet skriver om hur vuxna ofta använder sig av och hänvisar till barn som en form av övertalningsstrategi som i sig är uttryck för makt. Konstnärer använder ibland barns röster, bilder eller texter för att få en produktion eller delar av produktion att framstå som producerad av barn. Detta ger de vuxna good will, en air av positiv nytta och "delaktighet" kring projektet. "Just i namn av att använda ett barnperspektiv, barns perspektiv eller en barncentrerad pedagogik, kan barn göras till dem som blir betraktade och använda för specifika syften medan de mycket sällan har möjlighet att betrakta och använda andra – särskilt vuxna – för sina syften." skriver Lindgren.

Vi på ung scen/öst vänder oss mot den typ av scenkonst som använder barns "delaktighet" på detta redovisande och skenbart nyttiga sätt. Interaktiviteten i vårt arbete finns där av estetiska skäl. Det vi gör produceras inte av barn, har inte som syfte att göra barn delaktiga som producenter, men kan i bästa fall genom sin interaktiva form ge unga - och vuxna - i publiken positioner och verktyg att betrakta andra, även vuxna, med respekt och att vara kritiska. Vad krävs för att ge den rätten till vår unga publik? Rätten att finnas till på lika villkor i scenrummet. Rätten till sin egen blick, att betrakta, vara subjekt och kritiker inom scenkonstens ramar.

Källor:

Den öppna konsten – Happenings, instrumental teater, konkret poesi och andra gränsöverskridningar i det svenska 60-talet, Leif Nylén

Utbildningsmedier, kulturperspektiv och ett kritiskt barnperspektiv, Anne-Li Lindgren, LOCUS 3-4/11

Utopia In Performance, Finding Hope At The Theatre, Jill Dolan, The University of Michigan Press, 2005

Skapande skola – en nulägesanalys, Kulturrådets skriftserie, 2012:2

Mellan scen och salong – En kultursociologisk analys av ungdomsteater, Anna Lund, Arkiv Förlag, 2008

Denna artikel var ursprungligen ett anförande vid Länsteatrarna i Sveriges (LTS) vårmöte den 13 april 2012.